

MONITORING WYBRANYCH CIEPŁOLUBNYCH GATUNKÓW WAŻEK W POLSCE

Informacje o ważkach zbierane do wydanego niedawno „Atlasu rozmieszczenia ważek Polski” wykazały, że od lat 90. XX wieku nastąpił znaczący wzrost liczby stwierdzeń gatunków ciepłolubnych. Wśród nich znalazły się cztery gatunki o zachowaniach nomadycznych – o zmiennym rozprzestrzenieniu i zmiennej częstości występowania, ze skłonnością do nalotów w ciepłe lata. Jest to: *Aeshna affinis*, *Anax ephippiger*, *Orthetrum brunneum*, *Sympetrum fonscolombii*. Na niektórych stanowiskach odnotowano dla nich udany rozwój larwalny w warunkach klimatycznych Polski, jednak nie zawsze kontynuowany w kolejnych latach.

Drugą grupę ważek tworzą dwa gatunki wybitnie ciepłolubne, które znajdują się obecnie w ekspansji terytorialnej o podłożu klimatycznym. Są to: *Crocothemis erythraea* i *Orthetrum albistylum*. Wydaje się jednak, że zdobywają one teren stopniowo, w sposób ciągle przesuując granice swojego areалу występowania w kierunku północnym.

Wreszcie trzecią grupę tworzą dwa gatunki – *Orthetrum coerulescens* i *Sympetrum meridionale*, których sytuacja pozostaje niejasna czy nierozpoznana. Ich zasięgi wydają się być stabilne, jednak z drugiej strony istnieją pewne przesłanki wskazujące na rozpoczynającą się ekspansję *S. meridionale*.

W związku z wymaganiami termicznymi niezbędnymi do rozwoju larw, ważki z tych grup zasiedlają zwykle płytkie zbiorniki pochodzenia antropogenicznego, z wodą stojącą i dobrze nagrzaną (żwirownie, piaskownie, glinianki, ekstensywnie użytkowane stawy, pokopalniane zbiorniki zapadliskowe). Jedynie *O. coerulescens* związany jest z małymi, częściowo lub umiarkowanie zarośniętymi wodami płynącymi (rowy, strumienie, obszary źródłiskowe, także torfowiska niskie), natomiast *O. brunneum* preferuje wolno sączące się wody w świeżo oczyszczonych rowach, o brzegach słabo porośniętych roślinnością.

Biorąc pod uwagę zaobserwowany wzrost częstości występowania i ekspansję ciepłolubnych ważek na terenie Polski, na ostatnim Seminarium Odonatologicznym w Jeziorach k. Poznania postanowiono rozpocząć monitoring tej grupy gatunków. Przyjęto, że będzie on prowadzony przynajmniej przez 10 kolejnych lat, ze zwróceniem szczególnej uwagi na powiększanie się zasięgu występowania w kierunku północnym, na częstość występowania gatunków na terenie Polski oraz na przebieg rozwoju larwalnego na stanowiskach i trwałe ich zasiedlanie.

Ponieważ monitoring zaplanowano na dużą skalę, spodziewamy się, że wezmą w nim udział nie tylko osoby profesjonalnie zajmujące się ważkami, ale włączą się również przyrodnicy specjalizujący się w badaniach innych grup zwierząt (np. bezkręgowców, ptaków, ryb, płazów) lub roślin związanych z wodami oraz przyrodnicy amatorzy. Zadanie to będzie ułatwione poprzez fakt, że gatunki wybrane do monitoringu są ważkami stosunkowo dużymi, mają charakterystyczny wygląd i są dosyć łatwo rozpoznawalne w terenie, niekiedy nawet podczas lotu, a niektóre można dłużej obserwować, ponieważ wykazują tendencję do przysiadania na łodygach roślin wystających z wody.

Koordynatorem działań związanych z monitorowaniem gatunków ciepłolubnych na terenie Polski jest dr Alicja Miszta z Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach, która w razie potrzeby udzieli szczegółowych informacji. Można kontaktować się mailowo (a.miszta@cdpgs.katowice.pl), telefonicznie (32 209 50 08) bądź listownie (Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, ul. św. Huberta 35, 40-543 Katowice).

Jeżeli ktoś dysponuje danymi z 2009 roku lub z lat wcześniejszych, ale nie opublikowanymi w „Atlasie rozmieszczenia ważek w Polsce” (zawiera on dane do roku 2008), prosimy o ich udostępnienie i przesłanie na adres dr Alicji Miszty.

W przesłanej notatce powinna się znaleźć:

- nazwa gatunku (polska lub łacińska),
- nazwa stanowiska i/lub nazwa miejscowości znajdującej się najbliżej, mile widziane koordynaty geograficzne z GPS,
- krótki opis siedliska (jeżeli to możliwe, także roślin rosnących na stanowisku),
- data obserwacji, godziny obserwacji,
- krótka wzmianka o pogodzie (np. słonecznie, pochmurno, deszczowo),
- liczba osobników (jeśli to będzie możliwe z podziałem na samce, samice, osobniki teneralne/juvenilne),
- liczba zaobserwowanych tandemów,
- informacja o składaniu jaj,
- informacja o lotach patrolujących samców,
- czy osobniki były obserwowane na stanowisku przez dłuższy czas czy tylko w przelocie,
- imię i nazwisko autora danych oraz adres do korespondencji.

Jeżeli na stanowisku zostaną znalezione wylinki charakterystyczne dla ważek z podrzędu Anisoptera, prosimy o delikatne zebranie ich z adnotacją na jakiej roślinie występowały i na jakiej wysokości, wysuszenie, włożenie do pudełka (np. po filmach) i przesłanie na adres Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach. Możliwe będzie także przekazanie wylinek do oznaczenia osobiście w czasie dorocznych Seminariów Odonatologicznych.

Osobom, które przystąpią do monitorowania ważek po raz pierwszy polecamy również, o ile to będzie możliwe, wykonywanie dokumentacji fotograficznej, z różnych stron ważki, najlepiej za pomocą aparatów cyfrowych (nie muszą być „z wysokiej półki”, mogą mieć zoom optyczny nawet 3-krotny) i przesyłanie plików w wersji elektronicznej (np. format JPG, TIFF, PNG) lub odbitek fotograficznych razem z informacją tekstową, w celu potwierdzenia poprawności rozpoznania obserwowanego gatunku.

Opisy i fotografie gatunków oraz siedlisk można znaleźć w witrynie internetowej Sekcji Odonatologicznej Polskiego Towarzystwa Entomologicznego <http://www.odonata.pl>

Dostęp do danych oraz ich autorstwo gwarantowane jest na takich samych zasadach jakie obowiązywały przy zbieraniu informacji do „Atlasu rozmieszczenia ważek Polski”.